

Kentsel Süpürgeliklerin Tipo-Morfolojik Analizi ve İnsan Aktivitesi Bağlamında Değerlendirilmesi

Simge Gül Kökcü¹, Dilek Yıldız Özkan²

Özet

Kent, farklı ölçeklerde mekânsal bileşenlerin ve bu bileşenler arasında hem mekânsal hem de sosyal boyutta kurulan ilişkilerin oluşturduğu bütün olarak tanımlanabilmektedir. Çeşitli bağları mümkün kılan ilişkiler; bütüne, bileşenlerin toplamı olmanın ötesinde bir anlam katmaktadır. Dolayısıyla, bileşenlerin kendisi kadar, bağlar ve bağlayıcı unsurlar da önemlidir. Bina-kentsel mekân etkileşiminin kurulduğu hacimler de karşıtlıklar arasında ilişki biçimleri yaratmakta, karşıtlıklar üzerinden kendi karakteristiğini kurmaktadır. Bu çalışmada söz konusu bağlayıcı hacimler; bina, kentsel mekân ve sosyal bağlam katmanlarından beslenen bileşke olgu olarak tariflenen kentsel süpürgelik (urban plinth) kavramı üzerinden irdelenmektedir. Kentsel süpürgelikler bağlamında, karşıtlıklar barındıran katmanların bütünleşmesi ve denge durumunun sağlanması; bu hacimlerin yaşantı potansiyeli üzerinde etkilidir. Bu doğrultuda, insan-çevre etkileşimi üzerinde önemli rol oynayan kentsel süpürgeliklerin sahip olması gereken temel niteliklerden biri mekânsal geçirgenliktir. Karşıtlıklar arasında bulunma hâli geçirgenliğin sağlandığı durumda, kullanıcıya mekâna özgü bir hareket kabiliyeti sağlamaktadır. Hareket kabiliyetinin olanak tanıdığı özerklik sayesinde kentsel yaşantı ile bütünleşen kullanıcı, devinen hareketin parçası olarak kente fiziksel boyutta eklenmektedir. Bireyler bu hacimlerde, kentsel deneyimin hem nesnesi hem de öznesi olmaktadır. Kentsel süpürgeliklerin mekânsal geçirgenliği, ticari aktivite özelinde ayrıca önemlidir. Çünkü kent mekânı bağlamında gerçekleşen ticari aktivitenin şeması, ürünün sergilendiği hacim ve hacme teğet yaya akışı bileşenlerinden oluşmaktadır. Hacmin, akış ile teması sonucu kurulan sosyo-mekânsal oluşum; ticari faaliyetin vücut bulduğu kentsel süpürgeliktir. Bu kapsamda çalışma mekânsal geçirgenliğe sahip kentsel süpürgelikleri, ticari faaliyetin öne çıktığı kentsel çevreler üzerinden irdelenmektedir. Kentsel süpürgeliklerin mekânsal karakteristiğinin ortaya konması ve mekânsal boyutlar ile sosyal yapı arasındaki bağın izinin sürülmesi amaçlanmaktadır. Çalışmanın yöntemini kuramsal araştırmadan edinilen verinin, tipo-morfolojik yaklaşım aracılığıyla sınıflandırılması ve alan çalışmasına ait sistematik gözlemler yolu ile elde edilen veri üzerinden test edilmesi oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında; çeşitli mekânsal bileşenlerin, çeşitli biçimlerde bir araya gelmesiyle oluşan kentsel süpürgeliklerin, tipo-morfolojik yaklaşım aracılığıyla tasnifi ve mekânsal serimi gerçekleştirilmektedir. Alan çalışması kapsamında ise, kentsel süpürgelikler insan aktivitesi bakımından irdelenmekte ve hacimlerdeki insan aktivitesinin koreografisi çözümlenmektedir. Çalışmaya ait bulgular, kentsel süpürgeliklerin geçirgenliği ile insan aktivitesi arasındaki ilişkinin keşfedilmesine hizmet etmektedir.

Anahtar Kelimeler: CBS, Kentsel doku analizi, Sayısal yöntemler, Tarihi kent morfolojisi

1. Giriş

Kentsel çevrenin bütününe ait farklı ölçeklerde mekânsal bileşenlerin ve bu bileşenler arasında hem mekânsal hem de sosyal boyutta kurulan ilişkilerin toplamı olarak tanımlanması mümkündür. Çeşitli bağları mümkün kılan ilişkiler bütüne, yalnızca bileşenlerin toplamı olmanın ötesinde bir anlam katmaktadır (Von Meiss, 1990). Dolayısıyla mekânsal bileşenlerin kendisi kadar, kurulan bağlar ve bağlayıcı unsurlar da önemlidir. Bina ve kentsel mekân etkileşiminin kurulduğu hacimler de sosyo-mekânsal bağların oluşumu için en temel zemini oluşturmaktadır. Bu hacimler, kent kullanıcılarına doğrudan temas eden mekânsal bileşenler olmakla birlikte kullanıcılar için de kenti

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimari Tasarım Yüksek Lisans Programı, kokcus20@itu.edu.tr

² Doç. Dr., İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, yildizd1@itu.edu.tr

temas edilebilir kılmaktadır (Gehl, 2010; Ovink, 2012; Rohmer, 2016; Schaap, 2012). Bu çalışma kapsamında, bağlayıcı hacimler bina, kentsel mekân ve sosyal bağlam katmanlarından beslenen bileşke bir mekânsal oluşum olarak tariflenebilen (Karssenber & Laven, 2012; Schaap, 2012) kentsel süpürgelik (urban plinth) olgusu üzerinden ele alınmakta ve insan-çevre etkileşimi bağlamında incelenmektedir.

Bina ve kentsel mekân etkileşiminin kurulduğu hacimler, iç-dış, özel-kamusal ve bireysellik ihtiyacı-sosyalleşme ihtiyacı gibi karşıtlıklar arasında ilişki biçimleri yaratmaktadır. Kent bağlamında, karşıtlıklar arasında uzlaştırıcı bir rol üstlenen bileşenler; net sınırlarla tanımlanmak yerine, çift yönlü etkileşim sağlayan mekanizmalar olarak çalışmaktadır (Altman, 1975; Gehl, 2010; Kamalipour, 2017; Marshall, 2009; van Oostrum, 2020). Bu çalışma bağlamında, kentsel süpürgelik merceğiyle irdelenen bina-kentsel mekân ilişkisi, iki boyutlu mekânsal bileşenlerden ziyâde hacimler üzerinden tartışılmaktadır.

Karşıtlıklar barındıran katmanların uzlaşması; arada konumlanan mekânsal bileşenin, bu katmanları doğal bir biçimde iç içe geçirmesiyle ve bir denge durumunun sağlanmasıyla mümkündür (Salingaros, 1995; Tibbalds, 1992; Von Meiss, 1990). Kent bağlamında bağlayıcı bileşenlerle teşkil edilen denge durumu, yaşantı potansiyeli üzerinde de doğrudan etkili olmaktadır (Tibbalds, 1992). Bu doğrultuda, insan-çevre etkileşimi üzerinde etkin bir role sahip olan kentsel süpürgeliklerin sahip olması gereken temel niteliklerden birinin mekânsal geçirgenlik olduğundan bahsedilebilmektedir. İç-dış, kamusal-özel gibi karşıt niteliklere sahip katmanlar arasında egemenlik düzeyleri aracılığıyla ara katmanlar oluşmakta; mekânsal geçirgenlik bu katmanlar aracılığıyla somutlaşmaktadır (Habraken, 1998). Çalışma kapsamında da kentsel süpürgelikler mekânsal geçirgenlik niteliği üzerinden analiz edilmektedir.

Kentsel süpürgeliklerin mekânsal geçirgenliği, ticari aktivite özelinde ayrı bir öneme sahiptir. Çünkü kent mekânı bağlamında gerçekleşen ticari aktivitenin şeması, ürünün sergilendiği hacim Hacmin, akış ile teması sonucu kurulan sosyo-mekânsal oluşum; ticaretin vücut bulduğu kentsel süpürgeliktir. Mekânsal geçirgenlik niteliği ise hacim ve akış arasındaki ilişkinin kurulmasında ve güçlenmesinde etkin rol oynamaktadır. Bu kapsamda çalışma, mekânsal geçirgenliğe sahip kentsel süpürgelikleri, ticari faaliyetin öne çıktığı kentsel çevreler üzerinden irdelemektedir.

Bu çalışmada sosyo-mekânsal oluşumlara karşılık gelen kentsel süpürgelikler, fiziksel ve sosyal bileşenler üzerinden bütüncül bir çerçevede incelenecek ve tartışılacaktır. Bu doğrultuda çalışmanın iki ana amacı bulunmaktadır:

- Kuramsal verilere temellendirerek kentsel süpürgeliklerin geçirgenlik bağlamındaki mekânsal karakteristiğini tipo-morfolojik yaklaşım aracılığıyla çözümlmek,
- Tipo-morfolojik analizi yapılan kentsel süpürgelikleri insan aktivitesi bağlamında irdelemek ve kentsel süpürgeliklere ait mekânsal karakteristiğin, bu hacimlerde oluşan aktivite örüntüleri ile ilişkisini anlamak ve yorumlamak.

Bu bağlamda, çalışma kapsamında tanımlanan temel araştırma sorusu ise şu şekildedir;

- Ticari faaliyetin öne çıktığı kentsel süpürgeliklerdeki mekânsal geçirgenliğin insan aktivitesi üzerindeki etkileri nelerdir?

2. Teorik Arka Plân

2.1. Kentsel Süpürgelik Kavramı

Çalışma kapsamında kentsel süpürgelik (urban plinth) kavramı, kentsel mekân-bina etkileşimini kavramaya aracı bir mercek görevi görmektedir. Kentsel süpürgelikler en kapsayıcı ifadeyle; kentsel mekân-bina etkileşiminin gerçekleştiği hacimlerde, yaya kullanıcıların göz hizasında deneyimleyebileceklerinin tamamını kapsayan mekânsal oluşumlar olarak tarif edilebilmektedir

(Karssenber ve Laven, 2012; Ovink, 2012; Schaap, 2012; van der Werf vd., 2012). Kentsel ölçeğin insanlar için temas edilebilir ve deneyimlenebilir duruma geldiği kentsel süpürgelikler, hem binayı içinde bulunduğu kent dokusuna kaynaştırmakta hem de kullanıcının örüntüye eklemesini sağlamaktadır (Ovink, 2012; Rohmer, 2016; Schaap, 2012). Bu doğrultuda, kentsel süpürgeliklerin; kentsel mekân, bina ve sosyal bağlam katmanlarından beslenen bileşke bir olgu olduğundan bahsetmek mümkündür (Karssenber ve Laven, 2012).

Mekânsal bileşenlerin -kentsel mekân ve bina- etkileşimiyle kurulan hacimler, bu bileşenlere ait karşıt nitelikler arasında konumlanmakta ve bu durum kentsel süpürgeliklerin karakteri üzerinde belirleyici olmaktadır (van der Werf vd., 2012). Özel-kamusal, iç-dış, bireysellik ihtiyacı-sosyalleşme gibi çeşitli ikiliklerle ilişkilenebilecek nitelikler; bu hacimler bağlamında karşı karşıya gelmektedir. Karşıtlık oluşturan çiftler arasında oluşan gerilim, genellikle bir denge ilişkisini beraberinde getirmekte (Salingaros, 1995; Tibbalds, 1992; Von Meiss, 1990); kent bağlamında kurulan karmaşık dengeler, kendi içinde bir düzen de barındırmaktadır (Jacobs, 1995). Bu doğrultuda; kentsel süpürgelikler de girift bir dengenin sağlandığı “katmanları iç içe geçiren, çift yönlü mekanizmalar” olarak değerlendirilebilir.

Sosyo-mekânsal ilişkilerin belirleyici rol oynadığı durumlarda ise karşıt mekânsal bileşenlerin kesin biçimde birbirinden ayrıldığı sınırlardan ziyâde, etkileşim hacimleri oluşmaktadır (Altman, 1975; Gehl, 2010; Kamalipour, 2017; Marshall, 2009; Simmel, 1950; van Oostrum, 2020). Çünkü kent bağlamında; kontrastlar arasındaki sınırlar kararsız yapıdadır, ihlâllere ve uzlaşmalara tabidir (Kamalipour, 2017). İç-dış, özel-kamusal ilişkilerinin sağlandığı ölçekteki kentsel bölgelerde; “polarizasyonlar değil spektrumlar” mekân kurulumunda etkindir (Marshall, 2009). Altman’a göre (1975) özel-kamusal gibi sosyo-mekânsal etkileşimle doğrudan ilişkili çiftler arasındaki ilişki, bir diyalektik üzerine kurulmaktadır. Gehl ise (2010) kentin, bina ile bulunduğu hacimlerde; iç mekândaki yaşantı ile dış mekândaki yaşantının birbiri içine karıştığından bahsetmektedir. Yaşantıların iç içe geçtiği durumda; kullanıcıların kentsel deneyime katılma ve geri çekilme arzularına paralel biçimde, bir rezonans mekânı oluşmaktadır. (Dovey & Wood 2015; Simmel; 1950). Bu bağlamda kentsel mekân-bina etkileşimini, sosyo-mekânsal ilişkilerden sıyrılmış biçimde ve fiziksel mekânı oluşturan nesnelere üzerinden ele almanın yeterli olmayacağını söylemek mümkündür. Dolayısıyla bu çalışmada kentsel mekan-bina etkileşimi, insan deneyimini içeren etkileşim hacimleri olarak tarif edilen (Karssenber & Laven, 2012; Ovink, 2012; Schaap, 2012; van der Werf vd., 2012) kentsel süpürgelik kavramı üzerinden tartışılmaktadır.

2.2. Kentsel Süpürgeliklerin Kent Dokusunun Fiziksel ve Sosyal Yapısı ile İlişkisi

Kentsel çevre bütünü; biçimsel perspektifle ele alındığında, aralarında hiyerarşik ilişkiler bulunan çeşitli bileşenlerin oluşturduğu fiziksel bir dokuya karşılık gelmektedir. (Alexander vd., 1977; Habraken, 1998; Salingaros, 2000). Kent dokusunu oluşturan bileşenlerin fiziksel bütünlüğü, canlı ve yaşanabilir kentlerin oluşumu için önemli bir faktördür (Salingaros, 2000; Tibbalds, 1992). Fiziksel bileşenler arasında kurulan ilişkilerdeki rastgelelik ve bağıntısızlık hâli; kentsel yaşantı üzerinde olumsuz etkilere sahiptir (Gehl, 2010). Bu nedenle, dokunun fiziksel bütünlüğünün, kent bağlamında hem mekânsal hem de sosyal boyutta sonuçları olmaktadır.

Büyük ve karmaşık bir yapı olan kent dokusunun bütünlüğü, çeşitli ölçeklerdeki bileşenler arasında kurulan bağların tamamıyla mümkün olsa da en küçük ölçekte kurulan bağın dahi bütünlük üzerindeki etkisi büyüktür (Rohmer, 2016; Salingaros, 2000). Bu doğrultuda, kentsel mekân ve bina bileşenlerinin yekpare bir yapı oluşturacak biçimde etkileşim kurması gereklilik hâline gelmektedir (Gehl, 2010). Kentsel mekân ve bina etkileşiminin vücut bulduğu yapılar, bu çalışmanın odağındaki

kentsel süpürgeliklere karşılık gelmektedir. Kentsel süpürgelikler, binaları içinde buldukları kent dokusuna kaynaştırma yöntemlerinden biri olmaktadır (Rohmer 2016). Biçimsel boyutta kaynaşmayı mümkün kılan oluşumların hem bileşenler arasında konumlanmaları hem de birleştirici olmaları nedeniyle kendilerine özgü bir içyapıya sahip olduklarından bahsetmek mümkündür. Eğer parçalar arasında kurulan bağ sayesinde bütün, parçaların toplamı olmanın ötesinde daha yüksek nitelikli bir duruma geliyorsa; bu durum birleştirici unsurun bağladığı parçalardan beslenmesinden ve aradaki bağı kuvvetlendirmesinden kaynaklanmaktadır (Salingaros, 1995; 2000; Von Meiss, 1990). Kentsel süpürgelikler de kentsel mekân ve bina bileşenlerinden beslenmekte; her iki bileşene de ait özellikleri belirli düzeyde bünyesinde taşıyarak özgün bir mekânsal karakteristiğe sahip olmaktadır (Muller, 2012; Ovink, 2012; van der Ham, 2012) Bu doğrultuda kentsel süpürgeliklerin sahip oldukları mekânsal karakteristiğin, kentsel dokunun bütünlüğünü pekiştirme potansiyeli taşıdığından bahsedilebilmektedir. Bağlayıcı hacimlerin mekânsal karakteristiği ve bu hacimleri kuran yapısal bileşenlerin eklenme biçimleri, sosyal ve sosyo-mekânsal katmanların birbiriyle uzlaşabilme potansiyelini somutlaştırmaktadır (Mehta, 2009; van Oosturm, 2020). Çünkü binalar kentsel süpürgelik ölçeğinde kurulan etkileşimlerde, mekânsal nitelikleri aracılığıyla; kullanıcıları çekmekte ya da uzaklaştırmakta etkili olabilecek sinyaller vermektedir (Gehl, 2010; Tibbalds, 1992). Bu bağlamda, kentsel süpürgelikler bünyesinde kurulan ve kent dokusunun fiziksel bütünlüğünün sağlanmasında etkili olan mekânsal bağları, yalnızca biçimsel ilişkiler üzerinden okumak yeterli olmamaktadır.

Kent mekânı geçmişten bugüne; sosyal yaşantı için sahne, karşılaşmalar ve etkileşim için forum oluşturmaktadır (Gehl, 1971; 2010; Madden vd., 2000). Kentsel mekân-bina etkileşimin kurulduğu hacimlerde ise toplumsal, kültürel ve ticari değerlerin takas edildiği etkileşim; en yoğun hâlini almaktadır (de Boer ve Laven 2016; Karssenbergh & Laven, 2012; Gehl, 2010; van der Werf vd., 2012). Etkileşim mekânları kentsel deneyimi pekiştirme potansiyeli taşımakta, bu mekânlarda yoğunlaşan aktiviteler kentsel mekândaki yaşantı için tamamlayıcı olmaktadır (Alexander vd., 1977; Gehl, 2010). Whyte'a göre de (1980) kentsel mekânın deneyim zenginliği taşıması için öncelikle kendisini kuşatan hacimlerin canlılık vadedmesi gerekmektedir. Gehl'e göre ise (2006; 2010) mekân dizilimi içinde, bina ve kentsel mekân arasındaki bağın kurulduğu hacim kentin canlılık (life) içeren kısmına karşılık gelmekte ve binaların kentle anlamlı ilişkiler kurmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda, kent dokusunun biçimsel bütünlüğünün sağlanmasında rol oynayan kentsel süpürgeliklerin, sosyal yapı ve mekânsal deneyim üzerinde de etkili olduğunu söylemek mümkündür.

3. Yöntem

Çalışmanın yöntemini, kuramsal araştırmadan edinilen verinin, tipolojik yaklaşım aracılığıyla sınıflandırılması ve alan çalışmasına ait sistematik ve serbest gözlemler yolu ile elde edilen veri üzerinden test edilmesi oluşturmaktadır. Kentsel süpürgeliklerin mekânsal karakteristiğinin çözümlenmesi için tipolojik yaklaşım aracılığıyla bir çerçeve oluşturulmakta ve mekânsal serim gerçekleştirilmektedir. Bu doğrultuda kentsel mekân-bina etkileşimini; kentsel süpürgeliği oluşturan yapı zarfı (düşey sınırlayıcı) düzleminde, saçak (yatay üst sınırlayıcı) düzlemde ve zemin (yatay alt sınırlayıcı) düzleminde kuran mekânsal boyutlar belirlenmekte ve gruplandırılmaktadır. Bu üç gruptaki durumların çeşitli kombinasyonlarıyla kurulan her mekânsal oluşum için bir kentsel süpürgelik künyesi tanımlanmaktadır. Böylece, tipolojik yaklaşım, mekânsal boyutlar ile sosyal yapı arasındaki ilişkiyi keşfetme sürecinin aşaması olmaktadır.

Alan çalışması kapsamında ise Beşiktaş Bölgesi'nden seçilen, ticari faaliyetin öne çıktığı üç kentsel süpürgelik örneği üzerinden; mekânsal geçirgenliğin, insan aktivitesi üzerindeki etkileri irdelenmektedir. Bu örneklerdeki aktivite örüntüleri, kullanıcıların durağan ve hareketli aktiviteleri

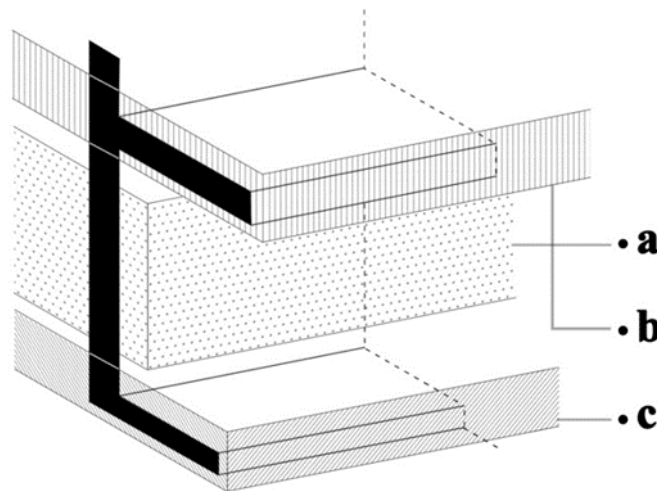
üzerinden okunmakta ve yorumlanmaktadır. Çeşitli mekân konfigürasyonlarına sahip kentsel süpürgelik örneklerinin, aktivite koreografileri çözümlenmektedir.

4. Kentsel Süpürgeliklerin Mekânsal Karakteristiğinin Çözülmesi

Mekânsal öğelerin kendine özgü karakterini; maddi öz, form, doku gibi somut bileşenlerle birlikte kültürel ilişkiler, kullanım alışkanlıkları gibi somut olmayan değerler biçimlendirmektedir (Norberg-Schulz, 1980; Trancik, 1986). Sosyal değerler ve kullanımın zaman içinde oluşturduğu patina, mekânsal karakterin biricik hâle gelmesini sağlarken; somut bileşenler ise gerekli yapısal zemini hazırlamaktadır (Habracken, 1998; Trancik, 1986). Kentsel form olarak da tariflenebilecek yapısal zeminin net biçimde anlaşılması; hem sosyal hem de mekânsal ahengin çözümlenmesi için gereklidir (Tibbalds, 1992). Bu bağlamda; bina-kentsel mekân etkileşiminin kurulduğu, sosyo-mekânsal oluşumlara karşılık gelen kentsel süpürgeliklerin mekânsal karakteristiğinin okunması ve yorumlanması önem arz etmektedir.

Bina ve kentsel mekân katmanları arasında denge hâlinin sağlanması, etkileşim hacimleri bünyesinde kurulan karmaşık bir düzenle mümkün olabilmektedir (Karsenberg ve Laven, 2012; van der Werf vd., 2012). Karmaşık bir mimari ve mekânsal sistemi anlamının etkin yöntemlerinden birisi ise o sistemin iç yapısını deşifre etmektir (Salingaros, 2000). Bu bağlamda; kentsel biçime dair bilginin tanımlanmasını, açıklanmasını ve kuramsallaştırılmasını sağlayan tipolojik yaklaşım (Scheer, 2016), kentsel süpürgeliklerin mekânsal karakteristiğinin çözümlenmesinde önemli bir metodolojik araç olmaktadır. Çünkü bu yaklaşım; kentin çeşitli boyutlarıyla analiz edilebilmesi için bir hareket noktası oluşturmakta (Kelbaugh 2007) ve biçimsel karmaşıklığın filtrelenmesi ihtiyacından doğmaktadır (Dovey ve Wood 2015). Bu doğrultuda tipolojik yaklaşım; çalışma kapsamında çeşitli boyutlarıyla irdelenmek istenen kentsel süpürgeliklerin mekânsal karakteristiğinin analiz edilmesi aşamasında çalışmaya yön vermektedir.

Çalışma bağlamında kentsel mekân ve bina etkileşimini yapı zarfı düzleminde, üst sınırlayıcı düzlemde ve zemin düzleminde kuran mekânsal boyutlar belirlenmiş ve kategorilere ayrılmıştır (Şekil 1). Girift bir bütünün çözümlenmesi aşamasında; bütünü, kendisini oluşturan parçalara ayırmak iç yapının anlaşılmasına yardımcı olmaktadır (Salingaros, 2000; Von Meiss, 1990). Çalışmanın bu aşamasında analiz etmek amacıyla ayrıştırılmaya çalışılan parçaların, kent bağlamında karmaşık sistemler oluşturmasının olumlu bir durum olduğundan bahsetmek mümkündür. Çünkü kent bağlamında karmaşıklığa yer bırakmak, bundan doğabilecek zenginliğe de yer açmayı beraberinde getirmektedir (Cullen, 1971; Norberg-Schulz, 1980; Tibbalds, 1992).

Şekil 1 Mekânı kuran boyutların irdelendiği; a, b ve c kategorilerinin kapsamının tariflendiği diyagram

Karmaşık bütünler, birbirine sıkıca bağlanmış olan bileşenler ile oluşmakta; bu durumda aradaki bağın kuvveti büyük önem kazanmaktadır (Polyák, 2016; Salingaros, 2000, Tibbalds, 1992). Aralarında bağ kurulan bileşenlerden birinin, bütünlük için bir diğerine ihtiyaç duyması; aradaki bağın güçlü olduğu anlamına gelmektedir (Salingaros, 2000). Kentsel mekân-bina arasında güçlü bağ sağlandığı durumda ise iki mekânsal bileşen tek bir modül (Salingaros, 2000), yekpare bir bütün gibi çalışmaktadır (Gehl vd., 2006). Bütünlüğün sağlanabildiği durumlarda aradaki ilişkiye yön veren büyük ölçüde bina bileşeni olmakta (Gehl, 2010); bina, kentsel mekânla kurulan etkileşimde katalizör görevi üstlenmektedir (Polyák, 2016). Etkileşim hacimlerinde mekânsal bağın güçlü biçimde kurulumu ise temelde aktivite katmanlarının birleştirilmesiyle mümkün olmaktadır (Maki, 1964; Trancik, 1986). Başka bir deyişle; binalar, kentsel süpürgelikler bağlamında aktiviteyi organize ederek aradaki etkileşimi aktifleştirmektedir (Polyák, 2016). Bu doğrultuda kentsel süpürgeliklerin mekânsal analizi kapsamında; aktivite katmanlarının bağlanmasında etkin rol oynayan, mekânsal geçirgenliğin izinin sürülmesi önemlidir. Üç kategorideki ilişkilendirme biçimlerinin çeşitli kombinasyonları ile kentsel süpürgeliklerde mekânsal geçirgenliğin sağlanması mümkündür. Bu bağlamda, mekânsal konfigürasyonlar üzerinden gerçekleştirilen tipolojik sınıflandırma aracılığıyla, geçirgenliğin sağlandığı kentsel süpürgelikler analiz edilmektedir.

Kentsel mekânın bina ile yapı zarfı boyutunda (düşey sınırlayıcı düzlemde) kurduğu etkileşim; a kategorisi kapsamında ele alınmaktadır. Yapı zarfı boyutunda geçirgenlik; takas hacimleri tanımlayan gözenekli düzlem ile ya da öğeler ve arasındaki ilişkiyi kuran kıvrımlı yüzey ile sağlanmaktadır (Batty ve Longly, 1994; Kaye, 1994). Salingaros'a göre (2000) ise geçirgenliğin sağlanmasının yollarından birisi, öğelerin yapboz parçaları gibi birbiri içine geçerek birleşmesidir. Bu teoriler doğrultusunda, a kategorisi 5 adet alt kategoriye ayrılmıştır (Tablo 1). Alt kategorilerden ilki olan a1'de kentsel mekân ve bina etkileşiminin düğüm noktası ile sınırlandırıldığı durum tarif edilmektedir. Bu ilişkilendirme biçimi, mekânsal geçirgenliğin teşkil edilmesinde doğrudan etkili olmasa da b ve c kategorilerindeki çeşitli durumlarla bir araya gelerek geçirgen hacimlerin kurulumunda bileşen olabilmektedir. a2'de kentsel mekân, bina etkileşiminin; bu iki mekânsal öğe aradaki düzlemin kıvrımlı hâle gelmesiyle oluşan çeşitli ölçeklerdeki nişler ile kurulduğu durum ifade edilmektedir. a3'te ise aradaki düzlemin çeşitli ölçeklerde içbükeyler ve dışbükeyler oluşturarak kıvrımlı hâle gelmesi tariflenmektedir. a4'te iç mekânın bir düğüm noktası olmaksızın kentle etkileşim kurduğu ve bir gözenek hâline gelerek kente açıldığı durum ifade edilmektedir. a5'te ise pasajın, etkileşimi kuran öğe olarak kentsel mekân dizilimi içinde rol oynadığı durum tarif edilmektedir. Bu durumda, iç-dış etkileşimin kurulduğu gözenek derinleşerek yeniden kente açılmaktadır.

a kategorisinde, etkileşim içindeki iki öğenin birbiriyle doğrudan ilişkisi ele alınırken; b ve c kategorileri kapsamında yapı zarfı ile tanımlanan ilişkiye eklenen bağlayıcı mekanizmalar irdelenmektedir. Salingaros'a göre (2000) geçirgen bir yapının oluşturulmasının diğer yolu ise, iki öğe arasındaki ilişkinin kurulmasını ya da güçlendirilmesini sağlayan bağlayıcı unsurların bulunmasıdır. Bu bileşenler, her iki öğeyle de ilişki kurmakta, adeta bir zambak gibi çalışmaktadır (Salingaros, 2000). Gehl ise (2010) ölçek bakımından farklı iki mekânsal unsurun birleştirilmesi için gerekli olan, büyük hacmin içine küçük hacim yerleştirilmesi prensibinden söz etmektedir. Bu sayede bağlayıcı bir ek hacim sayesinde kentsel ölçek, yayanın mütevazı ölçeğine gelebilmektedir (Gehl, 2010). Zemin düzleminde ve üst sınırlayıcı düzlemde yer alan çeşitli mimari ve mekânsal öğelerle kurulan bağlayıcı mekânsal oluşumlar, kentsel süpürgeliklerde geçirgenliğin sağlanması için önemli bir potansiyel oluşturmaktadır.

Tablo 1 Mekânı kuran boyutların ortaya konduğu a, b ve c kategorilerini ve alt kategorileri içeren matris

a	a ₁	a ₂	a ₃	a ₄	a ₅
b	b ₁	b ₂	b ₃	b ₄	
c	c ₁	c ₂	c ₃		

b kategorisi kapsamında, kentsel süpürelikleri üst yüzeyde bir sınırlayıcı ile tanımlayan mimari ve mekânsal öğeler çözümlenmektedir. Kentsel mekân ve bina etkileşiminin “yatay üst sınırlayıcı düzlem boyutunda” irdelendiği bu kategori, 4 adet alt kategoriye ayrılmıştır (Tablo 1). b1’de kentsel süpürelüğün, üst yüzeyde herhangi bir öğe ile sınırlandırılmadığı durum tarif edilmektedir. Bu alt kategori kendi başına; mekânsal geçirgenliğin sağlanmasında rol oynayan, bağlayıcı mekânların kurulumunda etkin değildir. Ancak a ve c kategorilerindeki çeşitli durumlarla oluşacak kombinasyonlar dâhilinde bileşen olabilmektedir. b2, b3 ve b4’te üst yüzeyin, sırasıyla, saçak, konsol ve arkad elemanlarıyla sınırlandırıldığı ve kentsel süpürelüğün üçüncü boyutta tanımlı hâle geldiği durumlar tarif edilmektedir. Bu üç durum kapsamında söz edilen elemanlar, çeşitli ölçek ya da formlardaki öğelere karşılık gelecek biçimde ele alınmaktadır.

c kategorisi kapsamında, bina ve kentsel mekânın ilişkilene biçimi “yatay alt sınırlayıcı düzlem boyutunda” analiz edilmektedir. Bu doğrultuda c kategorisi; kentsel mekân ve bina etkileşiminin kurulduğu hacmin, zeminle ilişkisine göre üç adet alt kategoriye ayrılmıştır (Tablo 1). c1’de kentsel mekân ve bina etkileşiminin kurulduğu hacmin sokak kotundan farklılaşmadığı durum tarif edilmektedir. c2’de etkileşim hacminin sokağa göre üst kotta yer aldığı durum ifade edilmektedir. c3’te ise etkileşim hacminin sokağa göre alt kotta yer aldığı durum tariflenmektedir.

Kentsel süpürelıklar bağlamında; mekânı kuran boyutların ortaya konduğu a, b ve c kategorileri ve bu boyutlara dair çeşitlenmelerin açıldığı alt kategoriler matris hâlinde sentezlenmektedir (Tablo 1). Elde edilen matristen, kentsel süpürelıkların mekânsal karakteristiğinin anlaşılmasına yardımcı bir araç olarak faydalanılmaktadır. Bu doğrultuda, üç ana kategori kapsamındaki bileşenlerin, çeşitli kombinasyonları aracılığıyla “kentsel süpürelik künyesi” oluşturulmaktadır. “axbycz” biçimde ifade edilen kentsel süpürelik künyeleri, mekânı kuran boyutların okunmasını sağlamakta ve mekânların tipo-morfolojik tasnifini mümkün kılmaktadır.

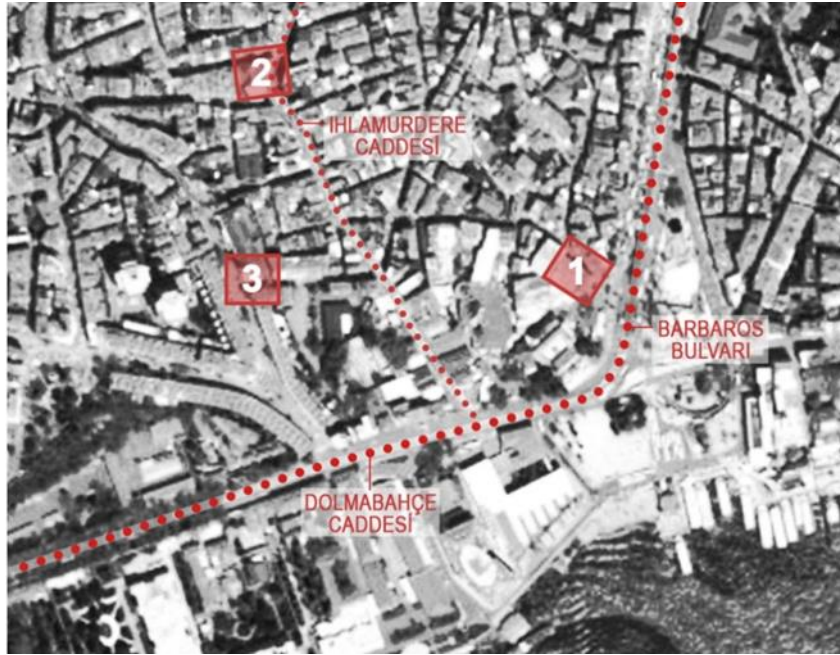
5. Alan Çalışması

Alan çalışması kapsamında kuramsal araştırmadan edinilen verinin test edilmesi hedeflenmekte, bu doğrultuda çeşitli mekân konfigürasyonlarıyla oluşmuş kentsel süpürelik örneklerinin mekânsal karakteristiği analiz edilmekte ve insan aktivitesi bağlamında değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda seçilen örnekler; yapı zarfında (düşey sınırlayıcı düzlemde), saçak (yatay üst sınırlayıcı) düzleminde ve zemin (yatay alt sınırlayıcı) düzleminde hangi yapısal bileşenlerle oluştuğu çözümlenmekte ve kentsel mekân-bina arasında yarattıkları ilişki biçimleri irdelenmektedir. Bu doğrultuda; her örnek için kentsel süpürelik künyesi oluşturularak bu mekânları kuran kombinasyonların anlaşılması sağlanmaktadır.

Alan çalışmasında irdelenmek üzere seçilen kentsel süpürgelik örnekleri için Beşiktaş Bölgesi tercih edilmiştir (Şekil 2). Yaya kullanıcı grubuna odaklanılan bu çalışma kapsamında Beşiktaş'ın seçilmesinde etkili olan faktörler şunlardır:

- Kentsel mekân-bina ilişkisinin kurulduğu hacimler bağlamında, mekân konfigürasyonları açısından çeşitlilik içeren bir doku olması ve bu konfigürasyonların hem plânlı hem de plânsız örneklerini içermesi,
- Ticari faaliyetin yoğun olduğu bir kentsel bölge olması,
- Ana omurgası olan Ihlamurdere Caddesi'nin vadi tabanında konumlanması nedeniyle yürünebilir bir doku olması,
- Kentin çeşitli bölgelerinden kullanıcıları çeken bir kent odağı tanımlaması.

Şekil 2 Seçilen üç kentsel süpürgelik örneğinin Beşiktaş'taki konumları

Mekânsal karakteristiği tipo-morfolojik yaklaşım aracılığıyla irdelenen kentsel süpürgelik örneklerindeki kullanıcı aktivitelerini anlamak ve aktivitenin koreografisini çözümlmek için ise doğal ve sistemli gözlem teknikleri kullanılmaktadır. Gözlem sırasında toplanan veriler, eş zamanlı biçimde haritalanarak kaydedilmiştir. Davranış haritalaması hareketli ve durağan aktiviteleri konumları ile birlikte içermekte, 1 dakikadan uzun süre gerçekleştirilen oturma ve çeşitli nedenlerle bekleme eylemleri durağan aktivite kapsamında ele alınmaktadır. Hafta içi iki gün ve hafta sonu bir gün olmak üzere günde üç defa, 10'ar dakika gözlem yapılmıştır. Beşiktaş Bölgesi göz önüne alındığında farklı yaşantı potansiyellerine sahip olmaları nedeniyle, hafta içi pazartesi ve cuma günleri, hafta sonu ise cumartesi günü tercih edilmiştir. Mekânlar yaklaşık olarak, sabah 9.30-10.00, öğlen 13.00-13.30 ve akşam 18.30-19.00 saat aralıklarında gözlemlenmiştir.

5.1 Sinapaşa Pasajı'ndaki Kentsel Süpürgelik

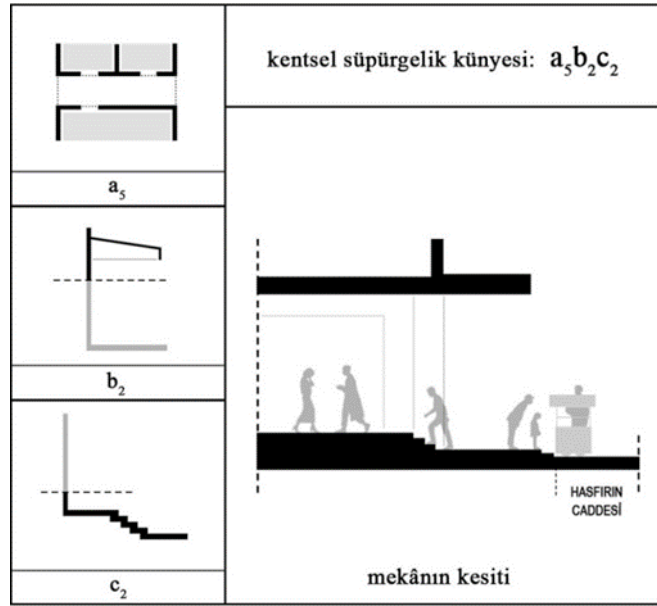
Hasfırın Caddesi üzerinde bulunan bu mekân Beşiktaş Çarşısı olarak tabir edilen, ticari faaliyetin yoğunlaştığı bölgenin Barbaros Bulvarı üzerindeki girişine yakın konumdadır (Şekil 2). Pasaj içinde zemin kat kotunda bulunan birimlerde, çeşitli ürünlerin sıcak satışı gerçekleşmekte; üst katlardaki

birimlerde ise sıcak satışla birlikte, insan odaklı hizmet (güzellik salonu, berber vb.) ve meta odaklı hizmet (elektronik araç tamiri vb.) gibi ticari faaliyetin farklı formları devam etmektedir (Şekil 3).

Bu mekân bağlamında pasaj, bina-kentsel mekân etkileşiminde rol oynamakta (a_5) ve yapı zarfı boyutunda kurulan ilişki, kentin iç mekâna nüfuz ettiği bir duruma karşılık gelmektedir. Yapı zarfında iç ve dış arasında kurulan girift ilişki, bina-kentsel mekân arasında bulunan bağlayıcı hacimle desteklenmektedir. Bağlayıcı hacim, üst sınırlayıcı düzlem boyutunda mekânı tanımlı hâle getiren saçak (b_2) ve zemin düzlemi boyutunda sokağa göre üst kotta bulunan plato (c_2) bileşenleriyle kurulmaktadır. Bu doğrultuda, hacmin mekânsal karakteristiğini ortaya koyan kentsel süpürgelik künyesinin “ $a_5b_2c_2$ ” biçiminde ifade edilebilmektedir (Tablo 2).

Tablo 2 Sinanpaşa Pasajı ile ilişkili kentsel süpürgeliğin mekânsal bileşenleri ve mekânın kesiti

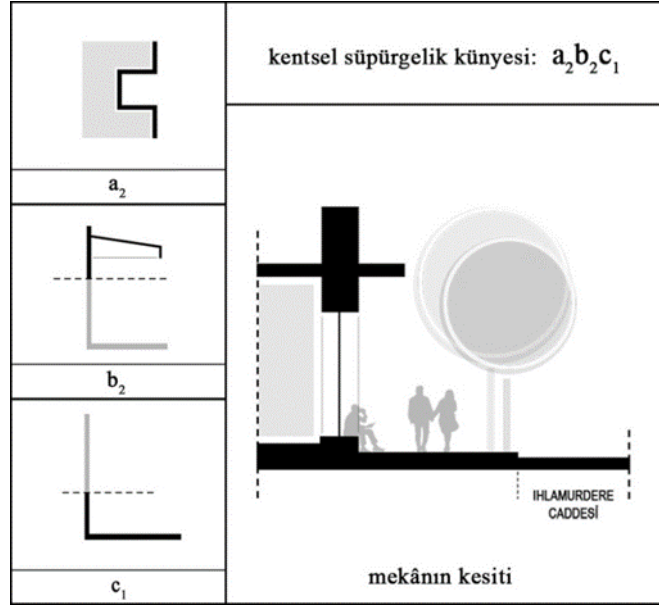
Binanın içine doğru derinleşen bir gözenek meydana getiren pasaj kent mekânında süregelen hareketli aktivitenin, iç mekâna kesintisiz biçimde taşınmasını mümkün kılmaktadır (Şekil 3). Bu sayede, iç ve dış arasında gidip gelen salınım benzeri bir yaya akışı meydana gelmektedir (Şekil 4). Salınım hareketi, kentsel mekânın devamı olarak davranış gösteren, pasajın omurgası ile ticari birimler arasında da devam etmektedir. Kullanıcılar, birimler, omurga ve kentsel mekân arasında sürekli bir akış içinde devinen hareketin parçası olmaktadır.

Şekil 3 Sinanpaşa Pasajı'ndaki kentsel süpürgelikteki aktivitelere ilişkin görseller

Pasajın omurgası kentsel aktivitenin mekânda devam ettiği ancak araç trafiği, sokak gürültüsü, Beşiktaş Çarşısı'nın kalabalık olduğu günlerde hareket hâlindeyken duraklamanın zor olabileceği yüksek volümlü yaya akışı gibi kente dair bazı bileşenlerin filtrelendiği bir ara hacim tanımlamaktadır (Şekil 3). Bu sayede; ara hacimde, hareketli ve durağan aktivitenin birlikte örgütlenebildiği bir aktivite örüntüsü oluşabilmektedir (Şekil 4). Pasaj içinde süregelen hareketli aktivite; kullanıcıların ticari birimlerin önünde sergilenen ürünleri incelemek, vitrine bakmak ve alışveriş yaptıktan sonra toparlanmak için duraklamalarıyla durağan aktiviteye dönüşmektedir.

Pasajın kentsel mekânla birleştiği bölümde yer alan, saçak ve platoyla kurulan bağlayıcı hacim ise durağan aktivitenin en yoğun olduğu kısımdır (Şekil 3, Şekil 4). Kentteki akışla birlikte örgütlenen pasaj omurgasındaki yaya akışı, kentsel mekânla doğrudan ilişkili bu hacimde ayakta durma ve nadiren oturma biçiminde durağan aktiviteye dönüşmektedir. Ayrıca bu hacmin, pasajda süregelen ticari faaliyetin doğrudan parçası olmayan kentliler için de buluşma mekânı olarak kullanıldığı gözlemlenmiştir. Burada sürekli olarak konumlanan seyyar satıcılar da (simitçi, mısırcı vb.) kentsel süpürgelikteki durağan aktiviteyi beslemektedir ancak seyyar satıcıların buradaki konumlanmalarının anlamlı olduğu düşünülmektedir. Çünkü satış yapılan hareketli birimlerin bir mekândaki konumu genellikle rastlantısal değildir ve satıcıların bu mekânın potansiyeliyle ilgili sezgilerini yansıtmaktadır (Whyte, 1980). Bu bağlamda hem durağan aktiviteyi pekiştiren hem de bu potansiyelden beslenen hareketli ticari birimler de kentsel süpürgelik örneğindeki yaşantı potansiyeli somutlaştırdığından bahsedilebilmektedir.

Bu mekânın temel bileşeni olan nişler, aktivitenin içeriden dışarıya taşmasını ve sınırın muğlaklaşmasını da sağlamaktadır (Şekil 5). Bu hacimlerdeki kullanıcılarla ilgilenen servis personelleri, iç mekândaki servis faaliyetini dışarıda da devam ettirmektedir. Bununla birlikte, içeriden çıkan kullanıcıların çeşitli sebeplerle (alışveriş çantalarını toplamak, vedalaşmak vb.) kentsel süpürgelikte durakladıkları ve mekânı terk etmek için acele etmedikleri gözlemlenmiştir. Bu doğrultuda kentsel süpürgeliğin hem hareketli hem durağan aktivite bakımından yoğun ve devingen bir aktivite örüntüsüne sahip olduğundan bahsedilebilmektedir (Şekil 6).

Şekil 5 Ihlamurdere Caddesi'ndeki kafe ile ilişkili kentsel süpürgelikteki aktivitelere ilişkin görseller

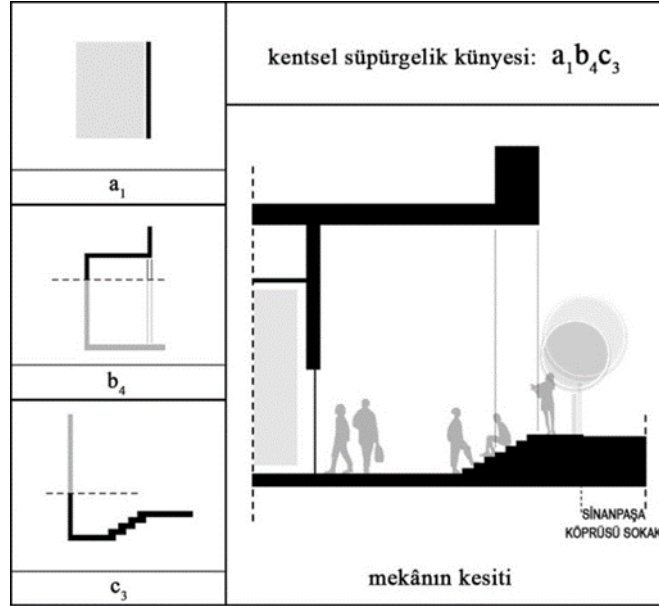
Şekil 6 İhlamurdere Caddesi'ndeki kafe ile ilişkili kentsel süpürgeliğe ait davranışsal haritalama çalışması

5.3. Akaretler'deki Kentsel Süpürgelik

Sıcak satışın yapıldığı ticari birimle (süpermarket) ilişkili olan mekân, Şair Nedim Caddesi ile Sinanpaşa Köprü Sokak kesişimdeki köşe parselde konumlanmaktadır (Şekil 2). İç ve dış arasındaki ilişkiyi sağlayan, tanımlı giriş ve çıkışlar bulunduğu kentsel mekân ve bina arasında, yapı zarfı boyutunda kurulan etkileşim düğüm noktaları ile sınırlandırılmış (a1) durumdadır (Şekil 7).

Bu mekân bağlamında, kentsel mekân ve bina öğeleri arasında bağlayıcı bir hacim mevcuttur. Bağlayıcı hacim hem üst sınırlayıcı ile tanımlanmakta hem de zemin düzleminde farklılaşmaktadır. Arkad elemanı ile çerçevelenen (b4) kentsel süpürgelik, sokağa göre alt kotta bulunan (c3) bir etkileşim hacmiyle kurulmaktadır (Şekil 8). Bu doğrultuda, hacmin mekânsal karakteristiğini ortaya koyan kentsel süpürgelik künyesinin "a1b4c3" biçiminde ifade edilmesi mümkündür (Tablo 4).

Kentsel süpürgelik künyesi "a1b4c3" biçiminde ifade edilen mekânın karakterinde, arkad bileşeni ve sokağa göre alt kotta bulunma durumu belirleyici olmaktadır. İç-dış etkileşimi yapı zarfı bağlamında giriş ve çıkışın sağlandığı düğüm noktalarıyla sınırlandırılmış olsa da bağlayıcı hacme yerleştirilen ürünler, ticari aktivitenin kentsel süpürgelikte devam etmesine olanak sağlamaktadır (Şekil 8). Dolayısıyla kullanıcılar bu hacimde hem sergilenen ürünleri inceleme hem de alışveriş sonrasında alışveriş çantalarını toplama gibi aktiviteleri gerçekleştirerek aktivitenin sınırlarının dönüşmesine aracı olmaktadır (Şekil 7, Şekil 8).

Tablo 4 Akaretler'deki kentsel süpürgeliğin mekânsal bileşenleri ve mekânın kesiti

Günün çeşitli saatlerinde hem hareketli hem de durağan aktivite bakımından canlı olan mekânın; kullanıcılar tarafından sohbet etme, yeme-içme gibi nispeten uzun süreli eylemler için kullanıldığı gözlemlenmiştir. Bu bağlamda sokak kotundan başlayarak ticari birimin girişine doğru yönelen basamakların, kullanıcıların farklı eylemlerde bulunurken aynı zamanda devinen hareketi seyredilebildiği bir amfiye dönüştüğünden bahsedilebilmektedir (Şekil 7). Öte yandan bu hacimde, durağan aktivite ve hareketli aktivite bir arada örgütlenmekte ve bu durum kullanıcıları yalnızca seyirci rolünde olmaktan çıkarmaktadır (Şekil 8).

Şekil 7 Akaretler'deki kentsel süpürgelikteki aktivitelerle ilişkin görseller

Bu hacmin, maç günlerinde Beşiktaş taraftarların bir araya geldiği odaklardan biri olması da mekân kurulumunun, insan aktivitesi ve mekânsal deneyim üzerindeki etkisini vurgulamaktadır. Taraftarlar basamaklarda oturarak ya da ayakta durarak; bu hacmi toplama mekânı olarak tercih etmekte, sohbet ederek ve zaman zaman tezahürat yaparak hem birbirleriyle hem de kentliyle etkileşime geçmektedirler (Şekil 7). Bu durumun maç günlerinde tekrarlanması ve hacmin bu amaçla sürekli olarak kullanılan bir odak olması, bu kentsel süpürgelik örneğinin yaşantı potansiyelinin kavranmasına yardımcı olmaktadır.

Şekil 8 Akaretlер'deki kentsel süpürgeliğe ait davranışsal haritalama çalışması

Sonuç

Ticari faaliyetin öne çıktığı kentsel süpürgeliklerdeki mekânsal geçirgenliğin insan aktivitesi üzerindeki etkilerinin irdelendiği bu çalışma kapsamında hem kuramsal inceleme hem de kentsel süpürgelik örnekleri üzerinden gerçekleştirilen alan çalışması ilişkilerin okunmasına katkı sağlamakta ve böylece kentsel süpürgeliklerdeki mekânsal karakteristiğin aktiviteyle ilişkisine dair değerlendirmeler yapılabilmektedir. Çalışma sonucunda gerçekleştirilen değerlendirmeler ve yorumlar şu şekilde özetlenebilmektedir:

- Kentsel süpürgeliklerde mekânsal geçirgenliğin sağlanması durumunda iç mekândaki aktiviteler kentsel mekâna taşmakta, kentteki aktiviteler ise iç mekâna sızabilmekte; bu sayede bina-kentsel mekân arasında insan aktivitesinin yoğunlaştığı katmanlar oluşmaktadır.
- Kentsel süpürgeliklerdeki mekânsal geçirgenliğin etkisiyle oluşan, aktivitelerin yoğunlaştığı katmanlar bu mekânlardaki geçirgenlik niteliğini somutlaştırmaktadır.
- Mekânsal geçirgenliğin sağlandığı kentsel süpürgeliklerde hem hareketli hem de durağan aktiviteler yoğunlaşmakta, bu aktivite tiplerinin bir arada örgütlendiği aktivite örüntüleri oluşmaktadır.
- Mekânsal geçirgenliğin sağlandığı kentsel süpürgeliklerde mekânlara özgü aktivite örüntülerinin oluşması, bu mekânların kent içi odaklar hâline gelmesi için potansiyel oluşturmaktadır.
- İç-dış, özel-kamusal gibi karşıt nitelikler arasında konumlanan ve net sınırlara karşılık gelmeyen kentsel süpürgeliklerde, geçirgenlik niteliği sayesinde oluşan aktivite katmanları mekânların sınırlarını daha muğlâklaştırmaktadır.
- Mekânsal geçirgenliğin aktivite aracılığıyla, kentsel süpürgeliklerin sınırlarını muğlâklaştırması kentsel mekândaki aktivite potansiyeline ve canlılığa da katkı sağlamaktadır.

Bina-kentsel mekân etkileşimini, biçimsel bilginin sınıflandırılmasına dayalı analiz yaklaşımı aracılığıyla irdeleyen çalışmaların (Alkan Bala ve Üstüntaş, 2014; Dovey ve Wood, 2015; Gehl, 1971; Gehl vd., 2006; Kamalipour, 2017; van Oostrum, 2020) oluşturduğu dizgeye eklemlemeyi hedefleyen bu çalışma, gerçekleştirilecek diğer araştırmalara da girdi sağlama potansiyeli taşımaktadır. Kentsel süpürgelikleri kuran mekânsal boyutları okumaya yardımcı matrisin ve bu boyutların öz biçimde ifade edilmesini sağlayan künyenin çeşitli araştırmalara uyarlanması mümkündür. Ayrıca üç farklı kombinasyon ile oluşmuş kentsel süpürgelik örneğinin irdelendiği bu çalışma üzerinden gerçekleştirilebilecek araştırmalarda, diğer kombinasyonların da ele alınmasının ve karşılaştırılarak yorumlanmasının olumlu olacağı düşünülmektedir.

Kaynaklar

- Alexander, C., S. Ishikawa ve M. Silverstein. (1977). *A Pattern Language*, Oxford: Oxford University Press.
- Alkan Bala, H., & Üstüntaş, T. (2014). Modelling the Urban Interface by Using Fuzzy Logic. *Journal of Building Construction and Planning Research*, 2(01), 59.
- Altman, I. (1975). *The Environment and Social Behaviour*, New York: Brooks-Cole.
- Batty, M. ve Longley, P. (1994). *Fractal Cities*, London: Academic Press.
- Cullen, G. (1971). *The Concise Townscape*, London: Architectural Press.
- De Boer, W. ve Laven, J. (2016). *Using Temporary Vacancy for a Permanent Boost*, H. Karssenberg, J. Laven, M. Glaser, M. van 't Hoff (Der.), *The City at Eye Level: Second and Extended Version*, (s.267-271), Delft: Eburon Academic Publishers.
- Dovey, K. & Wood, S. (2015). Public/private urban interfaces: Type, adaptation, assemblage, *Journal of Urbanism: International Research on Placemaking and Urban Sustainability*, 8(1), 1-16.
- Gehl, J. (1971). *Life Between Buildings: Using public space*, (çev.) J. Koch, Washington DC: Island Press.
- Gehl, J., Kaefer, L. J. & Reigstad, S. (2006). Close encounters with buildings, *Urban Design International*, 11(1), 29-47.
- Gehl, J. (2010). *Cities For People*, Washinton DC: Island Press.
- Habraken, N.J. (1998). *The Structure of the Ordinary: Form and Control in the Built Environment*, Cambridge: MIT Press.
- Jacobs, A.B. (1995). *Great Streets*, Cambridge MA: MIT Press
- Kamalipour, H. (2017). Mapping urban interfaces: Atypology of public/private interfaces in informal settlements, *Spaces and Flows: An International Journal of Urban and Extra Urban Studies*, 8(2), 1-12.
- Karssenberg, H. & Laven, J. (2012). *The City at Eye Level*, M. Glaser, M. van 't Hoff, H. Karssenberg, J. Laven, J. van Teeffelen (Der.), *The City at Eye Level: Lessons for Street Plinths*, (s.10-21), Delft: Eburon Academic Publishers.
- Kaye, B.H. (1994). *A Random Walk through Fractal Dimensions*, Weinheim: VCH Verlagsgesellschaft
- Kelbaugh, D. (2007). *Typology: an Architecture of Limits*, M. Carmona, S. Tiesdell (Der.), *Urban Design Reader* (s. 83-97), Routledge.
- Madden K., Schwartz A. & Project for Public Spaces. (2000). *How to turn a place around : A handbook for creating successful public spaces*, New York: PPS.
- Maki F. (1964). *Investigations in Collective Form*, Washington: School of Architecture Washington University.
- Marshall, S. (2009). *Cities, Design & Evolution*. London: Routledge.
- Mehta, V. (2009). Look Closely and You Will See, Listen Carefully and You Will Hear: Urban design and Social Interaction on Streets, *Journal of Urban Design*, 14(1), 29-64.
- Muller, T. (2012). The Plinths of the Warm City, M. Glaser, M. van 't Hoff, H. Karssenberg, J. Laven, J. van Teeffelen (Der.), *The City at Eye Level: Lessons for Street Plinths*, (s.74-78), Delft: Eburon Academic Publishers.
- Norberg-Schulz, C. (1980). *Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture*, New York: Rizzoli.
- Ovink, H. (2012). *Hofbogen: A Vision For The In-Between Plinth*, M. Glaser, M. van 't Hoff, H. Karssenberg, J. Laven, J. van Teeffelen (Der.), *The City at Eye Level: Lessons for Street Plinths*, (s.100-113), Delft: Eburon Academic Publishers.
- Polyák, L. (2016). *The Festival of Empty Shops in Budapest*, H. Karssenberg, J. Laven, M. Glaser, M. van 't Hoff (Der.), *The City at Eye Level: Second and Extended Version*, (s.271-276), Delft: Eburon Academic Publishers.

- Rao, F., Dovey, K., & Pafka, E. (2018). Towards a genealogy of urban shopping: types, adaptations and resilience, *Journal of Urban Design*, 23(4), 544-557.
- Rohmer, M. (2016). *Embedding Building*, H. Karssenber, J. Laven, M. Glaser, M. van 't Hoff (Der.), The City at Eye Level: Second and Extended Version, (s.14-25), Delft: Eburon Academic Publishers.
- Salingaros, N.A. (1995). *The laws of architecture from a physicist's perspective*, Physics Essays, 8, s.638-643.
- Salingaros, N. A. (2000). Complexity and Urban Coherence, *Journal of Urban Design*, 5(3), 291-316.
- Schaap, T. (2012). *Plinths & Urban Design*, M. Glaser, M. van 't Hoff, H. Karssenber, J. Laven, J. van Teeffelen (Der.), The City at Eye Level: Lessons for Street Plinths, (s.49-54), Delft: Eburon Academic Publishers.
- Scheer, B. C. (2016). The epistemology of urban morphology. *Urban Morphology*, 20(1), 5-17.
- Simmel, G. (1950). *The Stranger In The Sociology of Georg Simmel*, K. Wolff (Der.), New York: Free Press.
- Tibbalds, F. (1992). *Making people- friendly Towns*, Improving the public environment in towns and cities, Longman Group.
- Trancik, R. (1986) *Finding Lost Space: Theories of Urban Design*, New York: Van Nostrand Reinhold Company.
- Van der Ham, S. (2012). *Hybrid Zones*, M. Glaser, M. van 't Hoff, H. Karssenber, J. Laven, J. van Teeffelen (Der.), The City at Eye Level: Lessons for Street Plinths, (s.82-86), Delft: Eburon Academic Publishers.
- Van der Werf J., Zweerink, K. ve van Teeffelen, J. (2012). *History of The City Street and Plinth*, M. Glaser, M. van 't Hoff, H. Karssenber, J. Laven, J. van Teeffelen (Der.), *The City at Eye Level: Lessons for Street Plinths*, (s.22-33), Delft: Eburon Academic Publishers.
- Van Oostrum, M. (2020). *Informal laneway encroachment: Reassessing public/private interface transformation in urban villages*, Habitat International, 104, 102259.
- Von Meiss, P. (1990). *Elements of Architecture: From Form to Place*, New York: van Nostrand Reinhold Press
- Whyte, W. (1980). *The Social Life of Small Urban Spaces*, Washington DC: Conservation Foundation.